

Ohcejoga sáme- gielat nuoraid giellageavaheapmi

Riitta Taipale

Ohcejoga sáme- gielat nuoraid giellageavaheapmi

Riitta Taipale

Olggosaddi: Sámi Siida rs, Ovttas!-fidnu, Ohcejohka 2012

Ruhtadeaddjit: Oahpahasministeriija, Suoma kulturrehtafoandda Myrsky-fidnu, Ovttas!-fidnu (Sámeleana gielddaidlihttu/Lapin liitto, Davvikalohttaráddi, INTERREG IVA Davimus Sápmi, Ohcejoga giella, Norgga Sámediggi, Ođasmahttin-, hálddahas- ja girkodepartemeanta, Deanu giella ja Deanu giellagáddi)

Govat ja hábmen: Studio Borga, Ohcejohka.

Govat leat Sámi Siida rs nuoraid doaimmain ja dáhpusain 2008–2010

www.samisiida.org

Waasa Graphics 2012

Ovdasátni

Sámegeiela dilli lea buorrránan mángga ášši dáfus Ohcejogas. Sámegeiella lea almmolaš giellan Ohcejoga gielddas, gildii leat ásahan guokte sámegeielat beaiveruovttu ja sámegeiella geavahuvvo oahpahusgiellan Ohcejoga vuoddo-skuvllain. Sámegeielat mánáid lohku lea lassánan ja eanet ahte eanet mánát bohtet sámegeielat beaiveruovttuide ja skuvlaluohkáide.

Dán buori ovdáneamis fuolakeahtta leat vásihan, ahte Ohcejoga sámegeielat nuorat geavahit sámegeiela unnán. Háliideimmet oazžut dárkilit dieđuid nuoraid gielladilis ja gullat nuorain alddis mo sámegeiela dili sáhtášii nannet ja lasihit sámegeiela geavaheami sin gaskkas. Čielggadusa ollašuhtii FL *Riitta Taipale* jearahallamiin sámegeielat nuoraid sin giellageavaheamis. Jearahallamiin leat ožžon olu mávssolaš dieđuid, maid vuodul áigut váikkuhit politihkalaš mearrideaddjiide ja ovddidit nuoraid astoáigge fálddagaid.

Dán čielggadusa almmustahttet sámesearvi *Sámi Siida rs* ja Ohcejoga ja Norgga Deanu gielddaid *Ovttas! Sámi giella- skuvla- ja mánáidgárdeovddideapmi Deanuleagis* -prošeakta. Sámi Siida rs lea manjimus jagiid doaimmainis deatuhan mánáid ja nuoraid. Ovttas!-fidnu ulbmilin lea lasihit Ohcejoga ja Deanu mánáid ja nuoraid sámegeiela geavahusa rájá badjel manni ovttasbargguiguin.

Sámi Siida rs ja Ovttas!-fidnu bealis sávvat, ahte čielggadusas lea ávki maid eará servodatberošteaddjiide, virgeolbmuide ja sierra dási politihkkáriidda, geaid ovddasvástosuorgái gullet sámenuoraid eallindiliid ja sámegeiela nannen ja ovddideapmi. Lea sávahahtti, ahte maid nuorat ieža movttiidit nannet ja ovddidit eallindiliset ja giellaset.

Čielggadusa várás Sámi Siida oaččui ruhtadeami *Oahpahusministeriijas* 4000 euro ja geavahii *Suoma kulturuhtafoandda* báikkálaš Myrsky-fidnui boah-tán doarjjaruđa. Ovttas!-fidnu ruhtadit *Sámeleana gielddailihttu/Lapin liitto*, *Davvikalohttaráđđi*, *INTERREG IVA Davimus Sápmi*, *Ohcejoga gielda*, *Norgga Sámediggi*, *Ođasmahttin-*, *hálldahus-* ja *girkodepartemeanta*, *Deanu gielda* ja *Deanu giellagáddi*. Mii giitit ruhtadeaddjiid doarjagis.

Sámi Siida ja Ovttas!-fidnu

Čoahkkáigeassu

Raporta gieđahallá 13–17 jahkásaš sámegiela ohcejotnuora giellageavaheami bearrašis, skuvllas, astoáiggis, mediageavaheamis ja lohkamis/čállimis. Eanaš nuorat geavahit suomagiela eanet go sámegiela eanaš giellašiljuin árgabeaivvi eallimis. Sii hállat suomagiela oappáiguin, vieljaiguin ja skihpáriiguin. Skuvllas ge lea dušše sámegiela oahpahusa luohkkálatnja sámegiela šillju, muđui hállat dušše suomagiela dahje eanemustá suomagiela skuvllas. Astoáiggis leat eanaš fálaldagat dušše suomagillii ja sii hállat beare suomagiela doppe. Dušše Sámi Siidda nuoraidoaimmain ja Norgga beale lágidemiin geavahit sámegiela. Nuoraide eai leat sámegiela mediafálaldagat ja sii lohket girjjálašvuoda masá dušše suomagillii.

Raporttas boahtá maid ovdan mo nuorat háliidivčče buoridit sámegiela dili nuoraid gaskkas ja sii evttohit doaimmabijuid mat livčče sin miela mielde ja buoridivčče sámegiela. Sii háliidit buohkat sámegiela mánáid ja eanaš oassi lea juo mearridan ieža hállat sámegiela mánáide.

Guorahallama dutki

FM Riita Taipale (1945) lea suomelaš dutki guhte lea oahppan sámegiela ja barggu bokte oahpásmuvvan sámekultuvrii. Son lea bargan oahpaheaddjin sihke Ruotas ja Suomas earret eará Ohcejogas. Son lea maid bargan dulka- ja jorgaleaddjioahpu oahpaheaddjin Sámi allaskuvllas Guovdageainnus Norgga bealde ja Sámi oahpahasguovddážis Anáris.

Sisdoallu

Ovdasátni	3
Čoahkkáigeassu	4
Dutkamuša duogáš	7
Manne nuoraid giella lea dehálaš	7
Dutkamuša metoda	8
Ohcejoga gielladilli	10
Nuoraid gielladuogáš	15
Giellaválljemat skuvllas	20
Giellaválljemat friddjaáiggis ja astoáigedoaimmain	24
Giellaválljemat Norgga beale sámenuoraiguin	28
Gielat ja media	29
Iežas čállin ja girjjálašvuohta	31
Mo lasihit nuoraid sáme giela geavaheami?	33
Doaimmat mat buoridivčče sáme giela dili	34
Iežaset mánáid sáme giella	36
Bohtosat	38
Loahppasánit	39
Gáldut	40
Govvosat	40

Dutkamusa duogáš

Sámi Siida lea jagi 2010 nuoraiddoaimmaid oktavuodas háliidan guorahallat sáme giela geavaheami Ohcejoga nuoraid gaskkas ja váldit čielgása das mat áššit eastadit sáme giela ovdáneami nuoraidkultuvrra giellan. Eará dutkamušain lea boahtán ovdan ahte sáme gielat nuorat Ohcejoga gielddas geavahit sáme giela uhccán ja uhcibut go eará guovlluid sáme gielat nuorat (Alaraudanjoki ja Joensuu 2002, Aikio ja Lindgren 1973, Partanen 1994, Rasmussen 2005 ja Rasmussen 2009). Sámi Siida fuopmášahtta ges jahkedieđáhusas ahte:

Go ovdamearkka dihte Kárásjoga nuoraid Norgga bealde geavahit sáme giela gaskaneaset lunddolaččat ja buot oktavuodain, de Suoma beale nuorat geavahit dábálaččat suomagiela gaskaneaset (Sámi Siida 2009: 2).

Sámi Siida áigumuš leamašan váldit čielgása mii lea sivvan dasa ahte sáme gielat nuorat millosepmosit hállat suomagiela gaskaneaset, ja guorahallat man láhkai searvvi nuoraiddoaimmat leat váikkuhan nuoraid giellageavaheami. Sámi Siida áigu geavahit dáid dieđuid iežas nuoraiddoaimmaid ovddideamis. (Sámi Siida 2009 ja 2010).

Manne nuoraid giella lea dehálaš

Vehádaga giela seailluheamis atnet dutkit dehálaš áššin ahte váhnemat hállat vehádatgiela mánáide ruovttus. Adnojuvvo maid dehálažžan ahte leat ása husat dego beaiveruovttut ja skuvllat gos mánát ja nuorat besset geavahit ja ovddidit iežaset giela ovttas nuppiid hálliiguin. Eará kritihkalaš áigodat lea go mánát jovdet nuoraidahkái ja lávkegohtet ollesolbmo máilbmái. Jos guovttegielat olbmot dán agis válljejit hállat eanetlohkoálbmoga giela baicce go vehádaga giela, de dat adnojuvvo heittogin vehádatgiela ceavzinnávccaide. Dalle giellamolsun eanetlohkogillii sáhtta leat álggahuvvon. Dutkamat leat maid čájehan ahte giellavierut mat leat sajáiduvvan mánná- ja nuorravuodas, leat váttis nuppástuvvat. (Hyltenstam, Stroud ja Svonni 1999; UNESCO 2003)

Sáhtta dán mañimuš ášši čilget álkit ná: Jos nuorat leat hárvánan sámástit gaskaneaset, de sii vedjet joatkit maid sámasteames ollesolmmošin. Lea giela seailumis sáhka. Jos sáme gielat nuorat leat hárvánan hállat suomagielat guhtet guimmiideasetguin, de dat álkit jotket suomasteames ollesolmmošin maid. De

čuovvovaš kritihkalaš áigodat lea go dát nuorat ieža šaddet váhnemin. Goappá giela välljejit sii hállat mánáide? Dán áššái váikkuhit olu bealit. Okta lea váhnema giellamáhttu, giela stáhtus ja vejolašvuoda fidnet doarjaga giellaásahusain. Jos dálá nuorat váhnemin eai veaje dahje eai vällje sámástit mánáide, de sáme giela hálliid mearri geahppana ja giella sáhtttá jávkat. Dakkár giellamasin sáhtttá čuovvovaččat váikkuhit sin mánáid iešdovddu ja geahnuhuhttit sin sápmelaš identitehta.

Dutkamuša metoda

Raportta vuoddu lea gažaldatguorahallan mii lea hábmejuvvon bajábeale namahuvvon eavttuid mielde. Jearahallamiid várás leat ráhkaduvvon rávvagat nu ahte informánttat ožžot seammá gažaldagaid.

Informánttaid välljen

Dán dutkamuša jearahallanoassi čadahuvvui skábman 2010. Informántan leat leamaš 11 nuora. Dain ledje vihtta nieidda ja guhtta gándda. Sii ásset miehta Ohcejoga gieldda. Guhtta gullet Gáregasnjárgga skuvlabiirii ja vihtta Ohcejoga ja Njuorggáma skuvlabiirii. Sii ledje 13–17 jagi dalle go jearahallovvojede. Buot informánttat máhttet sámástit. Ekonomalaš rámmat leat mearridan informánttaid meari ja olles dutkama viidodaga.

Jearahallamat

Lei dárbu vuos guorahallat informánttaid gielalaš duogáža dego goas ja geas sii ledje oahppan sámástit. Dasto lea jearran informánttain muhtin eará gažaldagaid sin gielladuogáža birra dego maid gielaid sii hállet bearašlahtuiguin, lagamus fulkkiiguin: áhkuiguin ja ádjáiguin, etniin ja áhčiin, oappáiguin ja vieljaiguin ja vilbeliiguin ja oarpmeliiguin.

Giellaválljemiid skuvllas lea dutkan dáinna lágiin ahte lea gulaskuddan maid gielaid nuorat hállet sáme gielat oahpahusas, suomagielat oahpahusas, diimuidgaskkas, skuvlamátkkis ja sáme gielat oahpaheadjiiguin luohkkálanja olggobealde.

Giellaválljen astoáiggis ja astoáigedoaimmain bodii ovdan go nuorat muitaledje maid sii barge astoáiggis ja makkár lágiduvvon astoáigedoaimmaide sii

serve. Raporttas doaimmat leat sirrejuvvon nu ahte bohtá ovdan maid gielaid sii hálle Sámi Siidda doaimmain, eará doaimmain Suoma bealde ja dallego sii ledje ovttas Norgga ja Ruota beale nuoraiguin.

Nuoraid mediageavaheapmi lea guorahallon nu ahte bohtá ovdan maid gielat mediaid sii geavahedje ja sii leat vástidan maid gielaid sii ieža lohke ja čálle iešguđetge oktavuodain.

Loahpas leat nuorat ieža evttohan doaibmabijuid maid dihte sámegiella seillošii ja sii leat evttohan doaibmabijuid mat livčče beroštahti ja seammás lasihivčče nuoraid sámegiela geavaheami. Sii leat maid vástidan gažaldahkii háliidivččego sii ahte sin mánát ohppet sámegiela, ja jos sii háliidit dan mo galggašedje mánát oahppat sámegiela ja manne?

Ohcejoga gielladilli

Ohcejohka lea Suoma davimus gielda ja áidna gielda gos sápmelaččat leat eanetlogus. Das beroškeahhtá eai leat sámezielagat eanetlogus, ja eatnigiela hálliid lohku lea Ohcejoga gielddas geahpanan 1985 rájes. Dat dáidá čájehit ahte giellamolsun lei dáhpáhuuvamin. 2000-logus lea geas sámezielagiid lohku leamaš stádis juoga mii sáhtá mearkkašit ahte giella molsun lea bisánan. (Suoma statistihkaguovddáš 2010)

Lea vejolaš árvvoštallat muhtin vehádatgiela dili dihto mihtuid mielde. Ollu dutkit leat dan dahkan (Aikio ja Lindgren 1973, Hyltenstam, Straud ja Svonnin 1999, Partanen 1994 ja Rasmussen 2005). Dalle gehččet ovdamearkka dihte makkár suodjalus gielas lea riikka lágas, leago vehádatgiella almmolaš giellan dihto guovllus, leago veahádagas mediafálaldagat iežas gillii, leatgo báikegottis ásašusat mat ovddidit vehádaga giela vai dušše eanetlohkoálbmoga giela, ja man ollu nuorra hállit leat gielas vuoras olbmuid ektui.

Dás mii áigut giddet fuomášumi dasa mii lea erenoamáš Ohcejoga gielladilis ja guođdit áššiid mat leat oktasaččat buot davvisámezielagiidda dego mediafálaldat ja sápmelaččaid sajádaga Suoma servodagas.

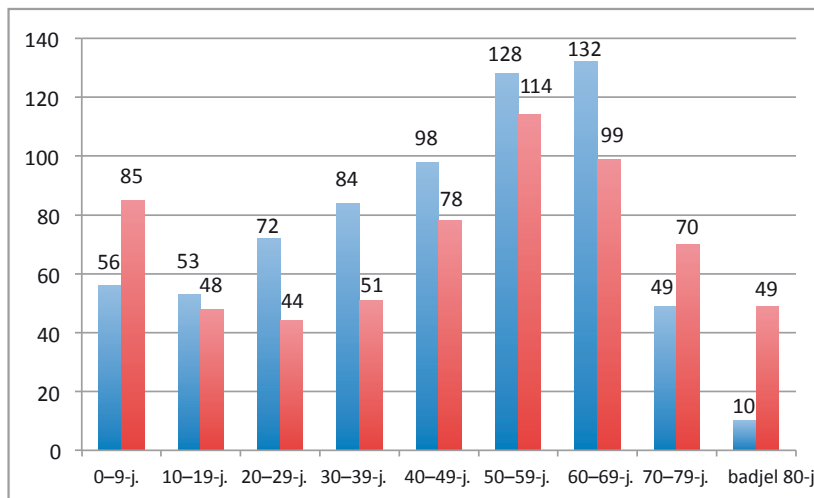
Ohcejoga gielddas lea sámeigiella almmolaš giellan Suoma lága mielde (15.12.2003/1086). Ohcejohka lea guovttegielat suoma-/sámezielat gielda, ja olbmuin lea vuoigatvuohta oazžut almmolaš bálvalusaid sihke suoma- ja sáme-gillii. Beavedikšunlága ja oahpahuslága mielde lea vuoigatvuohta oazžut beavedikšunfálaldaga ja vuoddoahpahusa sáme-gillii.

Ohcejoga álbmot ja gielat

Ohcejoga olmmošlohku lea 1296 (31.12. 2010). Dain leat badjel 800 sápmelačča ja 611 ledje registreren sámegiela eatnigiellan (2009).

Govus 1. Ohcejoga álbmoga registrerejuvvon eatnigiella 10-jagi gaskkas.

■ Suoma ■ Sámi

Suomagielaigiid ja sámegielaigiid juohkin 2008. 10–69 jahkásaččain leat suomagiela-
eanellogus. Gáldu: Suoma stahtistihkkaguovddáš.

80–90 % mánáin ja nuorain leat dattetge sápmelaččat (Rasmussen 2009), muhto giellamolsuma dihte leat 53 proseantta nuorain ahkejoavkkus 10–19 jagi registreren suomagiela eatnigiellan. Ahkejoavkkus 20–21 jagi leat 62 % registreren suomagiela eatnigiellan. Lea dattetge okta mearka das ahte giella-
molsun lea bisánan. 0–9 jahkásaš mánáide lea váile 40 proseantta registreren suomagiela eatnigiellan. Maiddáa ahkejoavkkuin 30–69 jagi leat suomagiela-
gat eanellogus ja easka ahkejoavkkuin badjel 70 jagi leat fas sámegiela-
gat eanellogus. (Suoma statistihkkaguovddáša logut 31.12.2008)

Ohcejoga beaiveruovttut

Ohcejogas leat sámegiela beaiveruovttut sihke Gáregasnjárggas ja Ohcejotnjálmmis, ja 2010 loahpas álggahuvvui giellabeassedoaimma suomagiela mánáide dán guovtti báikkis. Ohcejotnjálmmis ja Njuorggámis leat suomagiela beaiveruovttut, muhto Gáregasnjárggas lea sámegiela beaiveruoktu áidna beaiveruovttufálaldat, ja beaiveruovttus leat maid suomagiela mánát geat ožžot divššu sámegillii.

Govus 2. Beaiveruovttut ja mánáidlohku.

Beaiveruoktu	Mánáidlohku	Mearkkašumit
Gáregasnjárgga sámegiela beaiveruoktu	Sullii 15	
Ohcejotnjálmmi sámegiela beaiveruoktu	Sullii 25	Daid lassin leat beaiveruovttus 5 máná Norgga beale Sirdmá gilážiis
Ohcejotnjálmmi suomagiela beaiveruoktu	Sullii 15	
Njuorggáma bearašbeaiveruoktu (suomagiela)	Vuollel 10	Daid lassin 1 máná lea Norgga beale Deanušaldi sámegiela mánáidgárddis

Ohcejoga beaiveruovttuid giellageavaheapmi ja mánáidlogut. Gáldu: Inkinen 2011.

Ohcejoga skuvllat

Ohcejogas leat golbma vuodđoskuvlla: Njuorggámis, Ohcejotnjálmmis ja Gáregasnjárggas. Buot golmma skuvllas lea oahpahuš suoma- ja sámegillii sirrejuvvo luohkáin. Vuolledásis buot oahpahuš lea sámegillii, muhto badjedásis lea oassi sámegiela oahppiid oahpahušas suomagillii. Suomagiela luohkáin sáhttet válljet sámegiela oahppoávnnsin, muhto oahppit eai oaččo oahpahuš sámegillii. Suomagiela lea dattetge váldogiellan ovdamearkka dihte hálddahuš ja oktasaš dáhpáhusain. Guovtti skuvllas veahkkejođiheaddjit eai máhte gulahallat mánáiguin ja oahpaheaddjiiguin sámegillii.

Sápmelaš logahagas ges lea eanaš oahpahuš suomagillii maidái sámegiela oahppiide, iige rektor máhte sámegiela.

Govus 3. Ohcejoga skuvllaid oahppiidlohku ja oahpahusgiella.

Skuvla	Sámegiella oahpahusgiellan	Suomagiella oahpahusgiellan	Mearkkašumit
Gáregasnjárga	35	11	
Ohcejotnjálbmi	30	26	Vuolledási 2–6 luohkái lea oktasaš oahpahus Sirmsá skuvllain 2 beaivvi vahkus.
Sápmelaš logahat		12	Dušše sámegiella eatnigiellan oahpahuvvo sámegillii
Njuorggán	2	10	

Ohcejoga skuvllaid oahppiidlogut sirrejuvvon oahpahusgiela mielde.
Gáldu: Skuvllaid bargoplánat.

Eará giellaovddideaddjit

Ohcejogas eai leat eará ásausat mat barget sámegiela ovddidemiin dego giellaguovddážat, dutkanásahusat, teáhter dahje filbma-, girje- ja áviisalágáduusat. Dattetge lea bargomárkan mas sámegiella adnojuvvo ánsun dahje sámegiela máhttu gáibiduvvo virgáibidjams. Dakkár bargobáikkít leat Ohcejoga gielddas, YLE Sámi Radio báikkálaš doaimmahus, Sámirádis, Sámedikki giellaossodagas ja eará almmolaš bargosajiin. Gielddas áset maid giellajorgaleaddjit, dulkkat, friddja dáiddárat ja duojárat geat geavahit sámegiela bargogiellan ja leat priváhta bargobáikkít dego gávppiin, boazodoalus ja eará luondduealáhusain gos sámegiella geavahuvvo váldogiellan dahje bálddalasgiellan.

Bohtosat oanehaččat

Go olggobeale eavttuid mielde árvvoštallá dili, de orru leamen nu ahte sámegielas sáhtta leat buorre sajádat Ohcejoga gielddas. Lagabui bealli álbmogis hállet sámegiela eatnigiellan, ja sámegielat mánáid mearri lassána. Muhtin dehálaš ásausat leat maid sajis dego sámegielat beaiveruovttut guovtti báikkis, ja oahpahus sámegillii golmma vuodđoskuvllas. Gielddas lea sámegielat bargomárkan ja dainna lea sámegiela máhttu ovdu go nuorat lávkejit ollesolbmo máilbmái ja ohcagohtet barggu.

Dát áššit eai dattetge muital maidege Ohcejoga álbmoga, sihke suomelaččaid ja sápmelaččaid guottuid birra sámegiela hárrái. Iige muital maidege duohta giellageavaheami birra. Danne sáhtta eará govva boahtit ovdan go geahčada ášši siskkabealde ja dego dán guorahallamis dahká, jearahallá nuoraid mo sii geavahit sámegiela iešguđetge giellašiljuin Ohcejoga gielddas.

Nuoraid gielladuogáš

Dutki lea hállan dušše nuoraiguin geat máhttet sámástit. Dattetge eai leat buohkat sámegiela eatnigiela hállit. Guhtta nuora ledje oahppan sámegiela vuosttaš giellan ruovttus, muhto eai buohkat áidna ruovttugiellan. Okta lei hállagoahtán vuos suomagiela, muhto juo moattejahkásažžan hállagoahtán sámegiela maid. Guokte nuora leaba njealjejahkásažžan oahppan sámegiela beaiveruovttus. Dáinna lágiin ovcci nuora ledje oahppan sámegiela ovdalgo álge skuvlii. Guokte nuora leigga hállagoahtán sámegiela skuvlaálgima maŋŋá 6–7- ja 7–9-jahkásažžan

Govus 4. Goas leat hállagoahtán sámegiela.

Álggu rájes	6	Eatnigiellan ruovttus
Ovdal skuvlla álgima	3	2–4-jahkásažžan
Skuvlaagis	2	6–9-jahkásažžan

Govvosis boahdá ovdan goas nuorat leat sámástišgoahtán. Ahte leat 2–4 jahkásažžan sámástišgoahtán ii mearkkaš ahte ruovttus ii leat oktage hállán sámegiela sidjiide.

Eanaš nuorat leat dattetge oahppan sámegiela ruovttus. Ovcci nuora leat vástidan ahte leat oahppan sámegiela ruovttus ja dain golmmas leat muiitalan ahte ohppet dušše áhčiinis sámegiela. Guokte nuora geas eaba leat oahppan sámegiela ruovttus. Dát guovttos leaba ge vástidan ahte soai leaba sámegiela oahppan skuvllas ja álgán geavahit sámegiela easkka skuvlaálgima maŋŋá.

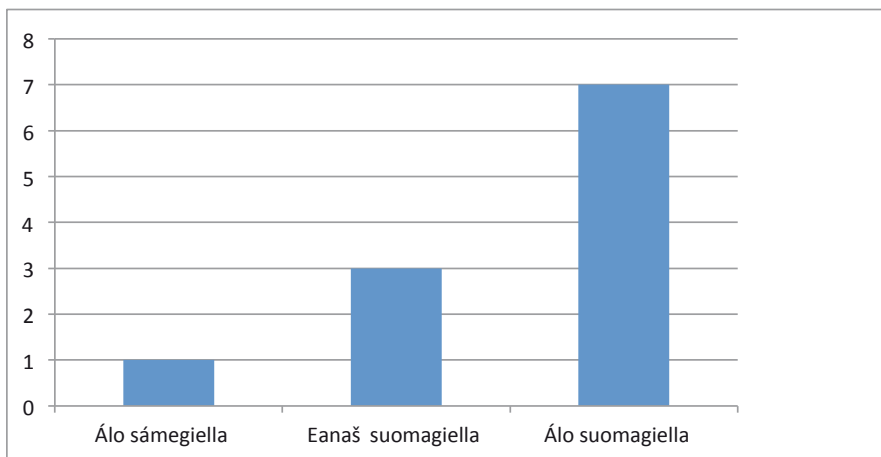
Bearrašis geavahuvvon gielat

Maid gielaid bearrašis geavahuvvojit leat dieđusge dehálaš ášši mánáid giella-očcodeamis ja adnojuvvo buorrin made eanet veahádatgiella geavahuvvo. Dás lea váldán čielgasa maid gielaid nuorat hállet oappáiguin ja vieljaiguin, váhnemiiguin ja áhkuiguin ja ádjáiguin.

Giella oappáiguin ja vieljaiguin

Buot mánáin leat oappát ja vieljat – uhcimusat okta. Maiddái oappát ja vieljat máhttet sámegiela. Dattetge váldogiella lea suomagiella oappáid ja vieljaid háleštallamis.

Govus 5. Giella oappáiguin ja vieljaiguin.

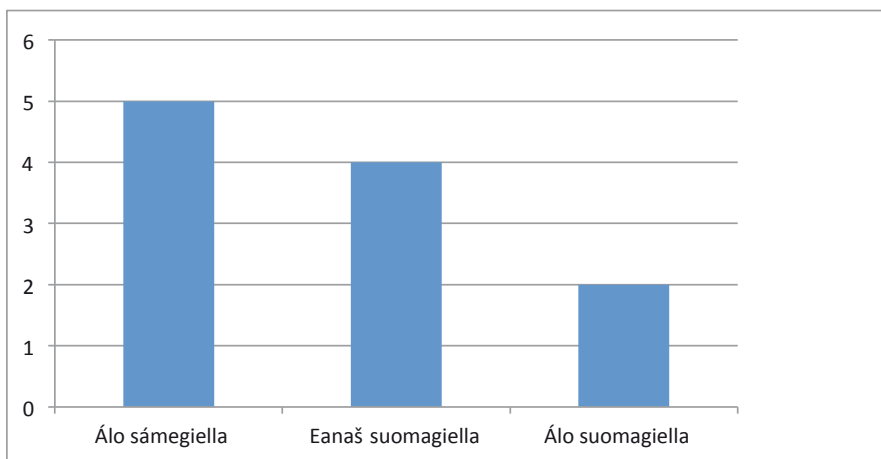
Govvosis čájehuvvo maid gielaide nuorat hállet oappáiguin ja vieljaiguin. Okta nuorra hállá álo sámegiela, golmmas hállet eanaš suomagiela, muhto sámegiela maid. Čiežas eaba sámas goassege oappáiguin ja vieljaiguin.

Čieža nuora hállet álo suomagiella oappáiguin ja vieljaiguin. Golbma nuora hálle muhtimin sámegiela oappáiguin ja vieljaiguin, muhto eanemusat suomagiela. Okta nuorra lea vástidan ahte son hállá álo sámegiela oappáiguin ja vieljaiguin.

Giella váhnemiiguin

Nuoraid giellageavaheapmi váhnemiiguin ruovttus molsašuddá sakka ruovttus ruktui. Guokte nuora eaba hála sámegiela álggaga váhnemiiguin. Okta nuorra hállá álo sámegiela sihke áhčiinis ja etniinis. Daid gaskkas leat buotlágan variánttat. Golbma nuorra hállat álo áhčiinis sámegiela ja etniinis suomagiela. Okta hállá áhčiinis álo sámegiela ja etniinis sihke sáme- ja suomagiela. Njeallje nuora hállat sámegiela ovttain dahje guktuid váhnemiin, muhto suomagiella lea dattetge váldogiellan máná ja váhnemiid gaskkas.

Govus 6. Giella váhnemiiguin.

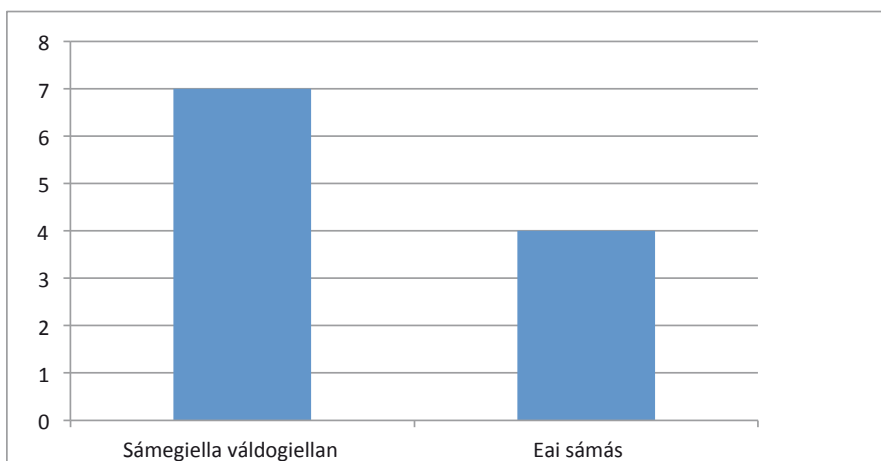
Govvosis čájuhuvvo maid gielaid nuorat hállat ruovttus váhnemiiguin. Vihtta hálle álo sámegiela ovttain dahje guktuid váhnemiiguin. Njealjis hállat eanaš suomagiela, muhto sámegiela maid. Guovttis eaba sámas goassege váhnemiiguin.

Viđa nuoras lea gusto sámegiella váldogiellan ovttain váhnemiin dahje guktuid váhnemiin. Njealjis geavahit sámegiela uhccán ruovttus ja guovttis eaba geavat sámegiela ruovttus álggaga.

Giella áhkuiguin ja ádjáiguin

Nuorat geavahit sámegeiela eanebut áhku-guoktáin go váhnemiiguin ja mealgat eanebut go iežaset oappáiguin ja vieljaiguin. Dan dáfus áhkut ja ádját orrot leamen dehálaš resurssat nuoraid sámegeiela očcodeamis. Daid dieđuid ovdanbuktimis ferte dattetge váldit vuhtii ahte buot nuorain eai leat áhkut ja ádját šat eallimin, ja muhtin áhkut ja ádját eai leat sámegeiela hállit dannego nubbi váhnen dávjá ii leat sápmelaš.

Govus 7. Giella áhkuiguin ja ádjáiguin.

Govvosis čájuhuvvo maid gielaide nuorat hállit áhkuiguin ja ádjáiguin. Čieža nuoras lea sámegeiela áidna hállangiellan dahje váldogiellan uhcimusat ovttain áhkuin dahje ádjáin. Njeallje nuora eai sámás áhkuiguin ja ádjáiguin.

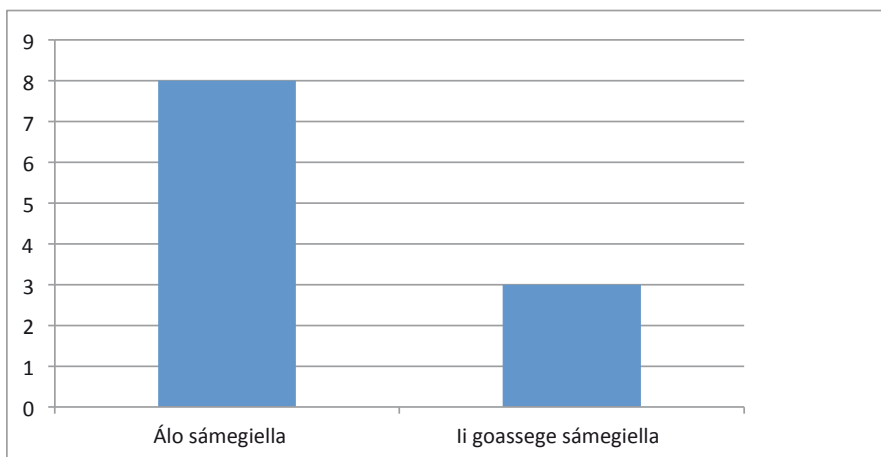
Njeallje nuora eai hála sámegeiela ádjáiguin ja áhkuiguin. Čieža nuora hállit ges sámegeiela ovttain dahje eanet áhkuin ja ádjáin. Sii leat maid mitalan ahte sámegeiela lea áidna dahje váldo hállangiella daiguin. Maiddái guokte nuora geat eaba sámás ruovttus hállaba sámegeiela uhcimustá ovttain áhkuin dahje ádjáin.

Mearkkašan veara lea maid ahte okta nuorra guhte muđui álo vástida suomagillii go olbmot sámástit sutnje, álo sámasta buot áhkuiguin ja ádjáiguin.

Maid gielaid hállat fulkkiiguin?

Vuordimis lea ahte nuorain leat sámegielat fuolkkit ja lea miellagiddevaš dieh-
tit maid gielaid sii välljejit hállat go deaivvadit fulkkiiguin. Dás mii leat deattu-
han lagamus fulkkiid: eatni ja áhči oappáid ja vieljaid (egiid, čeziid, ednuid,
siesáid, muotáid ja goskkiid) ja oarpmeliid ja vilbeliid. Maiddái dás ferte váldit
vuhtii ahte buot fuolkkit eai dáidde máhttit sámegiela juogo giellamolsuma
dihte dahje dannego okta váhnen ii leat sápmelaš.

Govus 8. Giella fulkkiiguin.

Govvosis čájejuvvon nuoraid sámegiela geavaheapmi fulkkiiguin. Gávccii nuora sámástit
álo uhcimusat ovttain fulkkiin. Golmmas eai sámás goassege fulkkiiguin.

Buorre beallái nuoraid giellageavaheamis gullá ahte buot nuorat earret okta
geavahit sámegiela muhtin fulkkiiguin. Dattetge lea dat govva girjái. Muhtin
nuorat geavahit sámegiela uhccán fulkkiiguin, muhtimat orrot hállamin sámegiela
buot fulkkiiguin geat máhttet. Daid gaskkas geat uhccán sámástit fulk-
kiiguin leat muhtin nuorat geat hállat sámegiela dušše Norgga beale fulkkii-
guin, muhtin nuorra guhte hállá álo suomagiela fulkkiide vaikko eanaš fuolk-
kit sámástit sutnje, ja muhtin nuorra guhte hállá eanaš suomagiela ja veaháš
sámegiela áhči oappáiguin, muđui suomagiela buohkaiguin. Dát nuorat orrot
válljemin hállat suomagiela álo go lea vejolaš ja välljejit sámástit dušše dalle
go sis vurdojuvvon dahje dallego lea bággu. Dákkár giellavierut eai leat buorit
sámegiela seailumis. Muhtin nuorat hállat ges álo sámegiela áhči beale fulk-
kiiguin ja álo suomagiela eatnibeale fulkkiiguin. Sámegiella lea dalle áidna
geavahuvvon giella sihke áhči ja iežas buolvva fulkkiiguin, juoga mii čájeha
giellavieruid mat leat buorit sámegiela seailumis.

Giellaválljemat skuvllas

Nuorat leat čilgen maid gielaid sii geavahit skuvllas iešguđetge oktavuodain dego luohkkálanjas go oahpahus lea sámegillii ja go oahpahus lea suomagillii, diimmuidgaskkas, skuvlamátkkis ja sámegielat oahpaheaddjiiguin olggobeale luohkkálanjas.

Govus 9. Sámegiella skuvllas giellašiljuid mielde.

Giellašielju	Váldogiella	Mearkkašupmi
Sámegielat oahpahus	Sámi	
Suomagielat oahpahus	Suoma	
Diimmuidgaskkas	Suoma	Ovcci nuora hállet dušše suomagiela.
Skuvlamátkkis	Suoma	Ovttá nuoras lea sámegiella váldogiellan. Earáin lea dušše suomagiella dahje suomagiella ja veaháš sámegiella.
Sámegielat oahpaheaddjiiguin	Sámi/Suoma	Čieža nuora hállet dušše dahje eanaš sámegiella oahpaheaddjiiguin, njeallje nuora hállet dušše suomagiella dahje eanaš suomagiella.

Govvosis čájehuvvo maid gielaid nuorat geavahit skuvllas iešguđetge giellašiljuin: Sámegielat oahpahasas, suomagielat oahpahasas, diimmuid gaskkas, skuvlamátkkis ja sámegielat oahpaheaddjiiguin luohkkálanja.

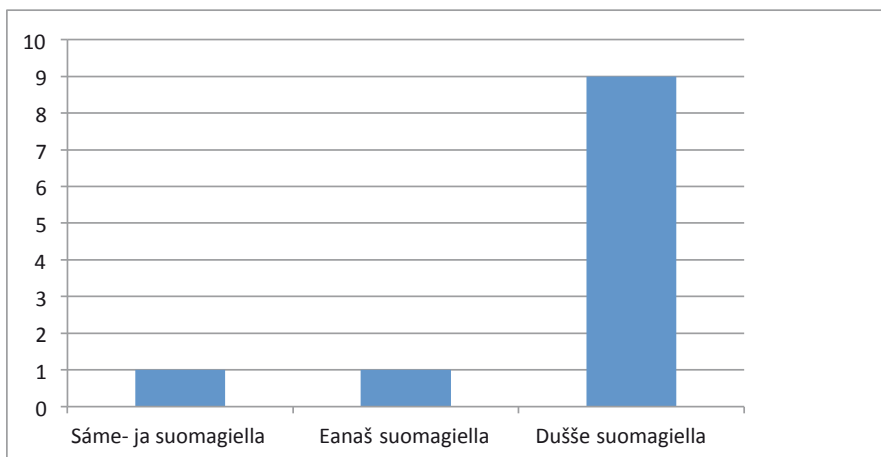
Govva mii dás bohtá skuvlla giellageavaheamis lea čielggas. Eanaš nuorat geavahit sámegiella dušše sámegielat oahpahusa diimmuin, ja sii hállet eanaš oasis dahje dušše suomagiella sámegielat oahpahusa luohkkálanja olggobealde. Buot daid giellašiljuin mat leat luohkkálanja olggobealde lea suomagiella eanemusat geavahuvvon giella.

Diimmuidgaskkas ja skuvlamátkkis

Diimmuidgaskkas háppet ovcci nuora dušše suomagiela. Okta geavaha sáme-
giela sullii seammá olu go suomagiela ja okta geavaha sáme-
giela veaháš.

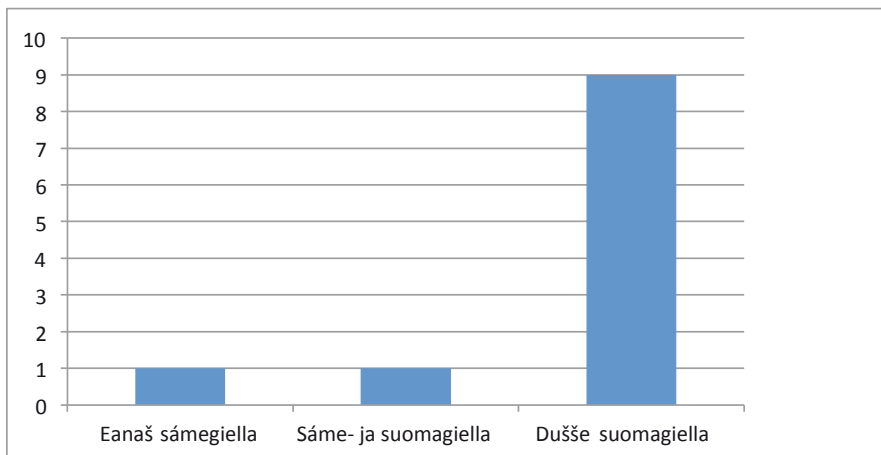
Nuorat johtet skuvlii busiin, táksiin dahje jos ásse lahka vácci. Maiddái dán
giellašiljus lea suomagiella váldogiellan.

Govus 10. Giella diimmuidgaskkas skuvllas.

Govvosis čájehuvvo maid gielaid nuorat geavahit diimmuidgaskkas skuvllas.

Govus 11. Giella skuvlamátkkiin.

Govvosis čájehuvvo maid gielaid nuorat geavahit go johtet skuvlla ja ruovttu gaskkas.

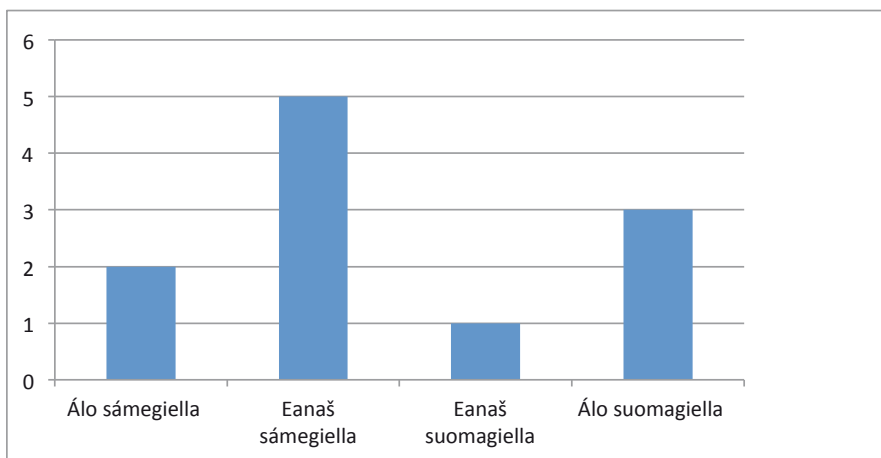
Skuvlamátkkis háppet buohkat earret guokte nuora, dušše suomagiela. Okta
hállá sihke suoma ja sáme-
giela ja okta hállá meastá beare sáme-
giela. Okta ii
leat vástidan.

Sámegielat oahpaheaddjiiguin

Nuorain lea jerrojuvvon maid gielaid sii hállet sámegielat oahpaheaddjiiguin sihke sámegielat oahpahusa luohkkálanjas ja luohkkálanja olggobealde. Luohkkálanjas buohkat hállet sámegiela dáid oahpaheaddjiiguin.

Go deaivvadit oahpaheaddjiiguin eará báikkiin skuvllas, boradansáles, skuvlašiljus, oahpaheaddjiidlanjas, feaskáris ja vácchagas, de geahppána sámegiela geavaheapmi. Nuorat hállet eanet sámegiela sámegielat oahpaheaddjiiguin go iežaset ahkásaččaiguin, muhto maiddái dán giellašiljus geavahit suomagiela vaikko hállet ollesolbmuin guđet máhttet sámegiela.

Govus 12. Giella sámegielat oahpaheaddjiiguin luohkkálanja olggobealde.

Govvosis čájehuvvo nuoraid giellageavaheapmi sámegielat oahpaheaddjiiguin luohkkálanja olggobealde. Guovttis sámásteaba álo daiguin, viđas hállet eanaš sámegiela, okta hállá eanaš suomagiela ja golmmas eai sámás goassege oahpaheaddjiiguin.

Guokte nuora hállaba dušše sámegiela luohkkálanja olggobealde sámegielat oahpaheaddjiiguin. Vihtta nuora hállet eanemusat sámegiela daid oahpaheaddjiiguin, muhto suomagiela maid, okta nuorra hállá eanemusat suomagiela, muhto sámegiela maid ja golbma nuora eai hála goassege sámegiela sámegielat oahpaheaddjiiguin.

Bohtosat oanehaččat

Nuoraid giellageavaheami vuodul sáhttá árvalit ahte sámegielat šiljut nuoraide leat skuvllas dušše sámegielat oahpahusa luohkkálatnja ja sámegielat oahpaheadjit. Eará giellašiljut, gos ovtastallet ovddimusat eará nuoraiguin dego diimmuidgaskkain ja skuvlamátkkiin, leat masá buot nuoraide buhtes suomagielat šiljut gos hállet dušše dahje eanemusat suomagiela.

Giellaválljemat friddjaáiggis ja astoáige-doaimmain

Astoáige-fálaldagat ja iešguđetge dáhpáhusat leat dieđusge dehálaš doaimmat nuoraid eallimis. Nuorat leat jearahallamiin muitalan maid sii barget asto-áiggis ja daid dieđuid vuodul čilgen giellageavaheami iešguđetge doaimmain. Dutki lea maid jearahallan dihto doaimmaid birra sihkkarastit ahte dat muitet visot. Son lea maid diđoštallan erenoamážit Sámi Siidda doaimmaid jos nuorat eai leat daid namuhan.

Doaimmalaš nuorat

Nuorat leatge fárus sihke valástallan-, musihkka- ja eará dáiddadoaimmain. Muhtimat leat maid fárus searvegotti nuoraidbargguin ja VPK:s. Mánagasat aktiviserejit iežasat lágitkeahces doaimmaiguin. Sii čuiget, luistejit, sihkkelas-tet, riidejit ja barget dihtoriiguin. Muhtimat leat maid fárus boazobargguin ja guovttis leaba leamaš fárus sáme-gielat giellaleairras.

Giellageavaheapmi astoáigedoaimmain

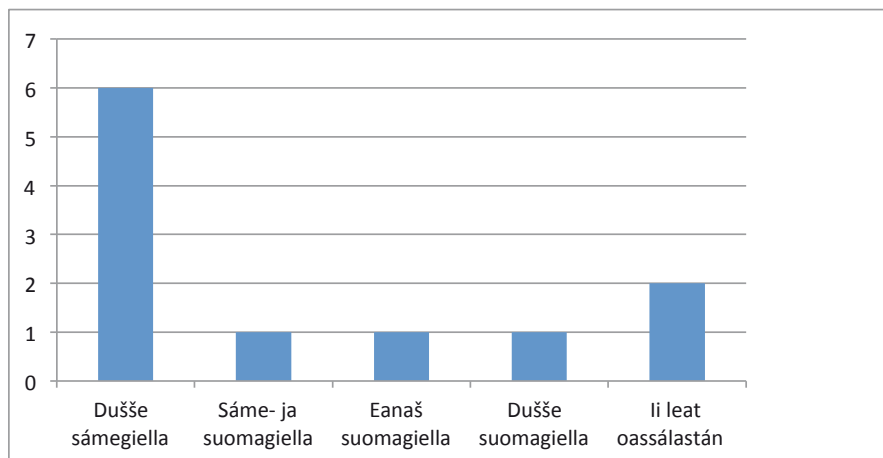
Govva mii boahťá ovdán nuoraid astoáigedoaimmain lea čielggas. Eanaš nuorat leat masá beare fárus suomagielat astoáigedoaimmain ja hállet beare suomagiela doppe vaikko daid doaimmain leat fárus maiddái eará sáme-gielat nuorat.

Muhtin čielga spiehkastagat leat dattetge dán govvas. Guokte nuora oassálas-tiba masá beare Sámi Siidda doaimmaide mat leat sáme-gillii ja Norgga beale astoáige-fálaldagaide. Norgga bealde soai geavaheaba ovddimusat sáme-giela ja muhtimin dárogiela.

Sámi Siidda nuoraiddoaimmat

Ovcci nuorat leat leamaš fárus Sámi Siidda nuoraiddoaimmain, guovttis eai leat. Muhtin nuorra ii lohkan iežas dovdamin Sámi Siidda nuoraiddoaimmaid, muhto jearahallamis bođii dattetge ovdan ahte son lea leamaš fárus ovtta doaimmas – Sápmi Talent Deatnu 2010. Eará nuorat dovdet oasi Sámi Siidda nuoraiddoaimmain dahje eanaš doaimmaid.

Govus 13. Nuoraid giellageavaheapmi Sámi Siidda nuoraiddoaimmain.

Govvosis bohtá ovdan man ollu nuorat hállet sámegiela Sámi Siidda doaimmain.

Sámi Siidda doaimmain mitalit buot nuorat earret okta ahte sii geavahit sámegiela doppe. Guđas lohket ahte sii geavahit dušše sámegiela Sámi Siidda doaimmain. Muhtin eará nuorra lea geavahan sullii seammá ollu sámegiela ja suomagiela, okta nuorra veaháš sámegiela ja okta nuorra ii leat sámástan Sámi Siidda doaimmain.

Sámegiela geavaheapmi lassánan

Dehálaš gažaldat dán dutkamušas lea leamaš váldit čielgasa lassána go nuoraid giellageavaheapmi Sámi Siidda doaimmain. Vástádus dasa lea ahte eanaš nuorat (9) leat oassálastán Sámi Siidda nuoraiddoaimmaide ja buohkat earret okta leat geavahan sámegiela eanet Sámi Siidda doaimmain go eará astoáigedoaimmain. Guhtta nuora leat dušše hállan sámegiela dáid doaimmain. Muhtin nuorat geavahit maiddái suomagiela sámegielat nuoraiddoaimmain. Okta lea geavahan sullii seammá ollu sámegiela ja suomagiela ja guokte nuora geavaheaba suomagiellan váldogiellan doppe.

Sii geat eanemusat geavahit sámegiela astoáigedoaimmain, leat goitge sii geat oassálastet dušše dahje ovddimusat Sámi Siidda ja Norgga beale astoáigedoaimmaide.

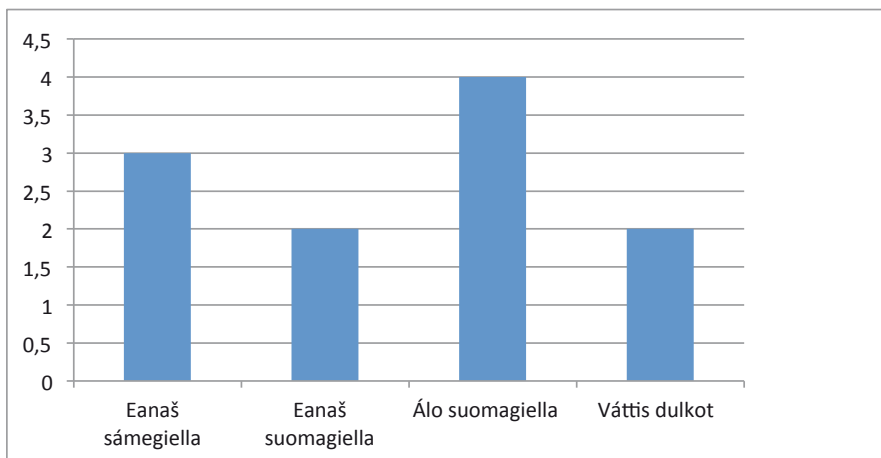
Dáhpáhusat

Sihke Ohcejogas ja gránnjágielddain lágiduvvojit kulturdáhpáhusat sáme-
gillii dego teáhterčájálmasat, konsearttat ja iešguđetge festiválat: Kárášjogas
beassášfestivála, *Beaivváš Sámi Teáhter*, Skiippagura festivála, *Skábmagovat* ja
Ijahis Idja. Dát dáhpáhusat leat dávjá deaivvadanbáikin mángga gieldda sáme-
gielagiidda, ja sámegeiella geavahuvvo sihke lávdegiellan ja gulahallangiellan.
Ovcci nuora leat oassálastán dákkár dáhpáhusaide. Muhtimat leat mángii
oassálastán dákkár doaimmaide, earát muitet dušše ovttá dáhpáhusa.

Nuorat árvvoštallet iežaset giellageavaheami

Nuorat leat ieža árvvoštallan giellageavaheami astoáiggis ja njealjis dadjet
ahte sii hállet dušše suomagiela, ja čieža sihke suoma- ja sámegeiela.

Govus 14. Nuorat iežas árvvoštallan astoáiggi giellageavaheamis.

Govvosis boahá ovdan maid gielaid nuorat ieža lohket iežaset geavahit astoáiggis.
Vástádusa mat leat váttis dulkot leat čilgejuvvon vuolábealde.

Golbma nuora oaihvildit iežaset geavahit sámegeiela eanemusat astoáiggis. Dat
nuorat oassálaste maid ángireappot sámegeielat astoáigedoaimmaide ja hál-
let eanet sámegeiela iežaset oappáiguin ja vieljaiguin go eará nuorat. Guokte
nuora geavaheaba sámegeiela astoáiggis, muhto suomagiela eanemustá. Njeal-
lje nuora hállet álo suomagiela astoáiggis. Guokte nuora vástádusa lea váttis
dulkot. Nubbi dain nuorain čájeha buori giellavieruid, mat nannejit sámegeiela

seailuma, muhto ii leat vejolaš diehtit goappá giela son hállá eanemustá astoáiggistis.

Hálan suomagiela suomagielaigiiguin ja sámegiela sámegielaigiiguin.

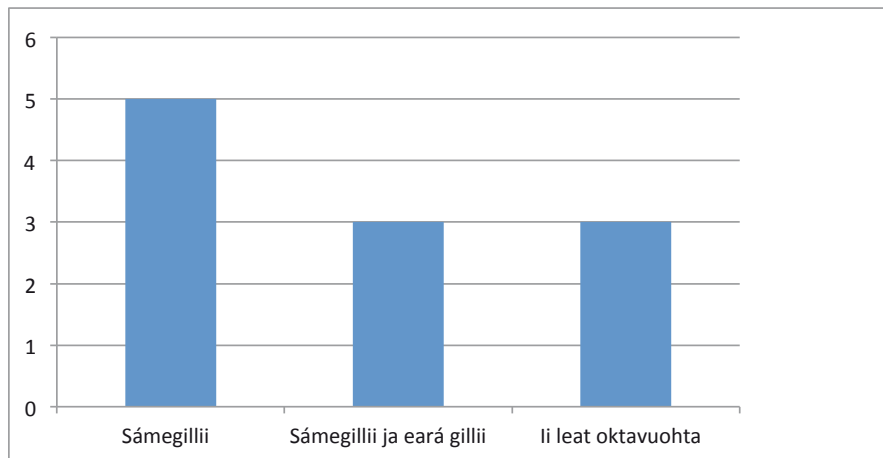
Nubbi nuorra ges eai leat giellavierut mat bures ovddidit sámegiela seailuma. Son hállá skihpáriiguin suomagiela vaikko máhttet sámegiela. Ollesolbmuiiguin hállá sámegiela ovdamearkka dihte iežas áhčiin. Muhto son deattuha ahte muhtin Sámi Siidda nuoraidoaimmas son hállá sámegiela.

Giellaválljemat Norgga beale sámenuoraiguin

Nuorat leat čilgen makkár oktavuoha sis lea sámenuoraiguin Norgga ja Ruota bealde, ja makkár gielaide sii geavahit jos ovtastallet nuppi riikka sámenuoraiguin.

Govus 15. Oktavuoha Norgga beale sámenuoraiguin.

Govvosis čájuhuvvo man gillii lea oktavuoha Norgga beale sámenuoraiguin. Viđas lea oktavuoha dušše sámegillii, golmmas geavahit sámegiela ja dáro-/ruotagiela ja golbmasis ii leat oktavuoha Norgga beale sámenuoraiguin.

Norgga beale gilážat leat lahka Ohcejoga gieldda ja vuordimis lei ahte eanet oktavuoda lea Norgga beale go Ruota beale nuoraiguin. Leage nu ahte ii ovtasge leat oktavuoha Ruotabeale nuoraiguin, muhto baicce gákcásis lea oktavuoha Norgga beale nuoraiguin, golbmasis ges ii leat makkárge oktavuoha eará sámenuoraiguin gránnjárikkas.

Sámegiella lea váldogiellan dallego deaivvadit Norgga beale nuoraiguin vaikko golmmas mitalit iežaset geavahit veaháš dáro- dahje ruotagiela maid. Muhtin nuorat leat maid leamaš fárus Ohcejoga–Sirpmá skuvlaovttasbargus ovdaskuvllas ja vuolledásis, ja namuhit dan dakkár oktavuohan mas leat oahpásmuvvan ja sámástan Norgga beale mánáiguin.

Gielat ja media

Mediafálaldat

Sámi mediafálaldat lea uhcci jos buohtastahtášii suomagielat mediafálaldagain ja maiddái jos buohtastahtášii ruotagielat fálaldagain Suomas. Eandalit nuoraide leat uhccán sámegielat fálaldagat. Muhtin mediafálaldagat dattetge leat, maiddái nuoraide. Sámegielat áviisa *Ávvir* almmuhuvvo viđa geardde vahkus Norgga bealde ja das leat oasis mat heivejit nuoraide. Norgga bealde almmuhuvvo maid Nuoraidbláđđi *Š. Ovdal* leat *Vuolle Vuojáš* bláđit almmuhuvvon sámegillii ja mánáidbláđđi *Leavedolgi*. Dat leat áin fidnemis girjerádjosiin.

Miehtá Ohcejoga gielda sáhhtá guldalit sihke *YLE Sámi Radio* ja Norgga beale *NRK Sápmi* sáddagiid. Oktii buot leat 32–35 diimmu vahkus. NRK Sápmi sádde sierra nuoraidprográmmaid juoga maid YLE Sámi Radio ii daga. YLE sádde 15 minuhtasaš davviriikkalaš *TV-odđasiid* juohke árgabeaivvi ja *Unná Junná* mánáidprográmmaid oktii vahkus (sullii 30 prográmma jagis). NRK Sápmi ges čájeha sámegielat mánáidprográmmaid guktii vahkus ja muhtimin nuoraidprográmmaid ja dokumentáraid sámegillii. Dát prográmmat eai leat šat oaidninláhkái Ohcejoga gielddas sierra teknihkalaš rusttegiid haga, muhto leat oaidninláhkái NRK Sápmi neahttasiidduin.

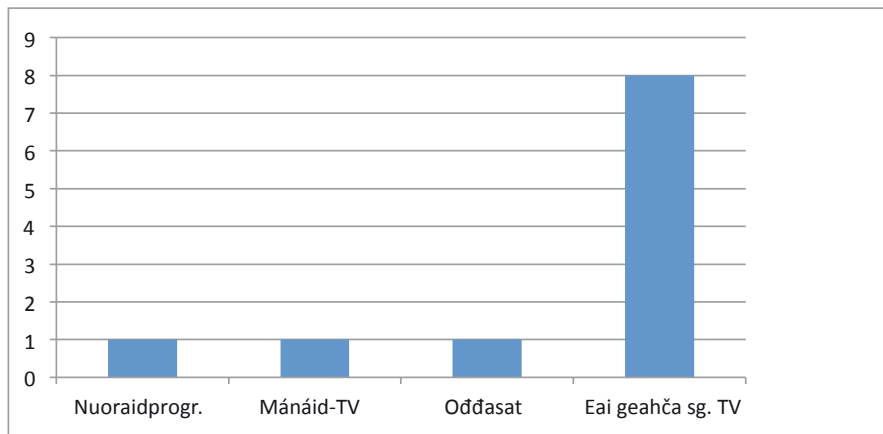
Nuoraid mediaidgeavaheapmi

Eanaš nuorat geat leat fárus dutkamušas eai dovdda, eaige geavat daid sámegielat mediafálaldagaid mat leat oaivvilduvvon nuoraide.

TV- ja radioprográmmat

Logi nuora eai guldal, eaige geahča sámegielat radio- ja televisioprográmmaid. Okta nuorra guldala muhtimin sámegielat nuoraidprográmmaid ja son geahččá muhtimin sámegielat nuoraidprográmmaid televisios. Okta nuorra ges geahččá mánáidprográmma *Unná Junná*, ja okta nuorra ges láve *TV-odđasiid* geahččat.

Govus 16. Sámeielat TV-programmaid geahččan.

Govvosis čájehuvvo maid sámeielat prográmmaid nuorat gehččet TV:s. Okta geahččá nuoraidprográmmaid, okta geahččá mánáid-TV ja okta ođđasiid. Gávcci eai geahča goassege sámeielat TV.

Okta nuorra lea dadjalan: ”Leatbat dakkárat” go lei gažaldat nuoraidprográmmain radios ja ”In dieđe goas dakkárat leat” go lei gažaldat nuoraidprográmmain TV:s.

Čálamedia geavaheapmi

Ovcci nuora eai loga goassege sámeielat áviissaid. Nubbi nuorra lohká ges sámeielat áviissa ruovttus, ja nubbi muhtimin skuvllas jos oahpaheaddji dan háliida. Goalmmátges dovdá áviissa, muhto muitala ahte sii eai diŋgo ruovttus go ii leat beroštahti.

Midjiide ii boađe. Ii leat beroštahti. (Meille ei tule, ei kiinnosta.)

Dušše okta nuorra dovdá sámeielat Nuoraidbláđi Š ja son lohká dan maid jeavddalaččat. Earát eai dovdda bláđi, eaige loga dan.

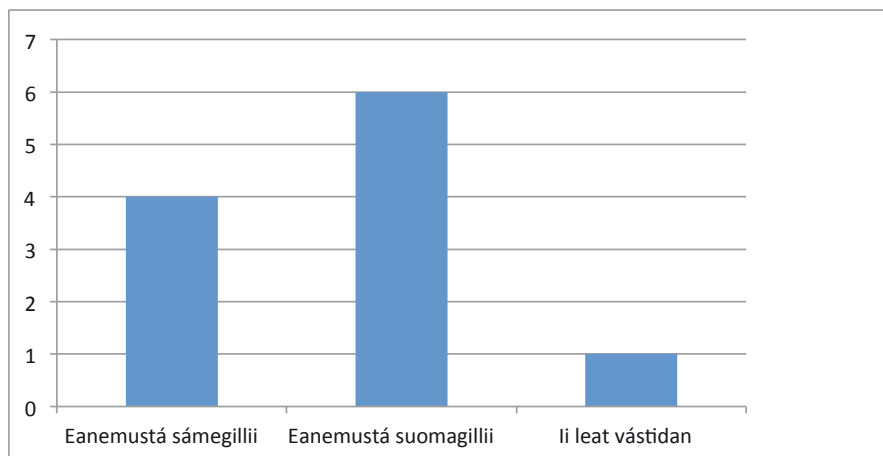
Bohtosat oanehaččat

Uhccán nuorat geavahit nuoraide oaivvilduvvon sámeielat mediafálaldaga. Sivvan orru leamen oktageardán. Sii eai dovdda daid, ja okta nuorra imaštallá vel ahte leat bat dakkárat. Mii dasa ges lea sivvan ahte eai dovdda nuoraide oaivvilduvvon sámeielat mediafálaldagaid, ii leat buorre diehtit. Sáhtá dušše árvalit. Sáhtá leat nu ahte mediafitnodagat eai leat dovddusindahkan iežaset fálaldagaid Suoma beallái. Eará sivva sáhtá leat ahte buot dát fálaldagat leat ráhkaduvvon Norgga bealde, eaige leat beroštahti Suoma beale nuoraide.

Iežas čállin ja girjjálašvuolta

Dutkamis lea ulbmilin gávnnaht maid gielaide nuorat lohket ja čállet, ja goappá giela sii čállet eanemusat ja goappá lohket eanemusat.

Govus 17. Nuoraid čálagiela geavaheapmi.

Govvovis boahá ovdan man gillii nuorat čállet eanemusat sámegillii vai suomagillii.

Logi nuora leat vástidan ahte sii čállet sihke sámegillii ja suomagillii. Njealjis čállet eanemusat sámegillii, guđas čállet eanemusat suomagillii ja okta ii leat vástidan.

Muhtin nuoraide lea leamaš váttis vástidit mii váikkuha čállingiela välljema. Gávccis leat dasa máhttán vástidit, golmmas eai leat. Golmmas oaivvildit ahte media váikkuha čállingiela välljema ovdamearkan muhtin nuorra dadjá oahpogirjji giella. Njealjis oaivvildeaba ahte vuostáiváldi giellamáhttu váikkuha ja muhtin nuorra čilge ahte ”jos dat lea suomagielat” ja dáidá oaivvildit ahte jos vuostáiváldi lea suomagielat, de čállá ieš maid suomagillii. Golmmas oaivvildit ahte čállosa sisdoallu ja čállindilli váikkuha čállingiela välljema ja muhtin nuorra lea lasihan ahte lea álkit čállit suomagillii.

Maid čállet sámegillii

Logi nuora leat čilgen ahte sii čállet skuvlabargguid sámegillii. Čieža leat ges mitalan ahte sii čállet sámegillii eará čállošiid maid go dušše skuvlabargguid. Dalle nuorat čállet sámegillii mánggalágan čállinstiillain ja -vugiin.

- Golmmas čállet artihkkaliid, mitalusaid ja/dahje noveallaid.
- Okta čállá divttaid dahje rap-teavsttaid.
- Golmmas čállet lávlunteavsttaid.
- Golmmas čállá teakstadieđuid telefovnna. Okta dain lasiha ahte eanaš teakstadieđuid son čállá dattetge suomagillii.
- Okta čátte internehtas sámegillii.
- Okta čállá maid juoidá eará sámegillii, muhto leikoša ahte ii mital maid son čállá.

Skuvlla olggobealde nuorat mitalit iežaset geavaheamen sámegiela uhccán čállingiellan, muhto dattetge leat čiežas vástidan ahte sii čállet juoidá. Dalle sii välljejit mánggalágan čállinstiillaid ja -vugiid nu go boahotá ovdan bajábealde.

Sámegielat girjjálašvuota

Ovcci nuora lohket sámegielat girjjálašvuoda skuvllas, guovttis eaba. Skuvlla olggobealde golmmas lohket sámegielat girjjálašvuoda ja gávccis leat vástidan ahte eai loga.

Bohtosat oanehaččat

Daid nuoraid sámegiela lohkan ja čállin gullá ovddimusat skuvllii. Eanaš nuorain lea dattetge suomagiella eanemusat geavahuvvon čállingiella go geahččá ollislaččat sihke skuvlla ja astoáigge čállima. Čieža leat vástidan ahte sii čállet juoidá olggobeale skuvlla, juoga maid ferte atnit buorin ja mearkan das ahte sii välljejit čállit sámegillii maid dalle go ieža sáhttet välljet.

Veaháš vuordemeahttun dáidá leat ahte eanet nuorat eai čále sámegiela odđá-áigásaš teknologija geavaheamis dego teakstadieđuid giehtatelefovnain ja čáttedettin internehta gulahallanprográmmain. Dušše okta čátte sámegillii ja golmmas čállet teakstadieđuid telefovnna.

Dušše golbma nuora lohket sámegielat girjjálašvuoda astoáiggis. Okta sivva dasa sáhtta leat váilevaš fálaldat. Lea almmuhuvvon uhccán nuoraidgirjjiid sámegillii, ja sii dáidet leat juo lohkan visot skuvllas. Eará vejolašvuota lea ahte nuorat eai dovdda daid girjjiid mat leat almmuhuvvon.

Mo lasihit nuoraid sámegiela geavaheami?

Nuorain lea jerrojuvvon makkár fáldadagat livčče sin miela mielde ja seammás lasihivčče nuoraid sámegiela geavaheami. Golbma nuora eai leat máhttán vástidit dasa maidege. Nuppi gávccii nuora leat ovddimusat evttohan eanet sámegiela dáhpáhusaid ja doaimmaid nuoraid várás. Okta nuora lea deattuhan ahte galggašii lágideit sápmelaš dáhpáhusaid gos maiddái Norgga ja Ruota beale nuorat leat fárus ja sámegiela galgá geavahit.

Sápmelaš dáhpáhusat, maiddái Norgga ja Ruota beale sápmelašnuoraide, gos sáhtá geavahit sámegiela.

Muhtin nuorra lea deattuhan ahte nuoraide galggašii leat sámegiela bláddi.

Nuoraide oaivvilduvvon ja nuoraide beroštahtti sámegiela bláddi.

Nuppit nuorat čujuhit ollesolbmuide. Nubbi oaivvilda ahte váhnemat galggašedje hállat eanet sámegiela ja nubbi ahte nuoraide galggašii hállat sámegiela dehálašvuodas.

Váhnemat galggašesje hállat sámegiela eanebut.

Nuoraide galggašii hállat eanebut sámegiela dehálašvuodas.

Bohtosat oanehaččat

Muhtin nuorat čájehit ahte sii váillahit doaimmaid ja dáhpáhusaid goas sii sáhttet geavahit ja/dahje ovddidit iežaset giela. Sii evttohit eanet sámegiela dáhpáhusaid ja astoáigedoaimmaide mat leat oaivvilduvvon nuoraide. Muhtimat maid celket ahte ollesolbmot galget eanet ovddasvástádusa váldit. Namalassii ahte váhnemat galget hállat eanet sámegiela mánáide ja ollesolbmot galget hállat nuoraide sámegiela dehálašvuodas ja dakko bokte nuppástahttit nuoraid giellageavaheami. Buot evttohusat leat realisttalaččat ja vejolaččat čadáhít.

Doaimmat mat buoridivčče sámegiela dili

Dutki lea dáhtton nuoraid evttohit doaibmabijuid nu ahte sámegiella seillošii ja sámegiella geavahuvvošii eanebut. Vihtta nuora leat dasa vástidan. Muhtin evttohusat gusket nuoraid skuvlamáilbmái, eará evttohusat eanet media- ja kulturmáilbmái.

Media ja kultuvra

Okta nuorra ii lohkan iežas smiehttán áššis, ja sus lei viehka vuollegaš evttohus. Jos livččii sámegielat TV-programmat, de sáhtášii daid geahččat.

In leat jurddašan, jos livččii sámegielat programmat, de sáhtášii daid geahččat TV:s.

Nubbi nuorra ges háliidivččii eanet sámegielat dáhpáhusaid, musihka ja girjjálašvuoda. Son maid oaidná dárbbu váikkuhit ovdagáttuid girjjálašvuodaválljemis dannego nuorat välljejit suomagielat girjjálašvuoda.

Sámegielat dáhpáhusat, musihkka, girjjálašvuodha. Galggašii váikkuhit doaladumiid girjjálašvuodaválljemis (nuorat välljejit suomagiela).

Skuvlamáilmmi nuppástusat

Muhtin nuorat evttohit sihke viiddis ja radikála nuppástusaid servodahkii. Muhtin nuorra evttoha ahte sámeguovllus galgá oahpahit sámegiela buot mánáide geatnegahtton skuvlaávnnasin ovdamearkka dihte goalmát luohká rájes.

Mánáide oahpahit sámegiela, skuvllas geatnegahtton sámegiela oahpahas sápmelašguovllus. Geatnegahtton buohkaide ovdamearkka dihte 3 luohká rájes.

Nubbi nuorra háliida ahte buot oahpahas galgá leat sámegillii skuvllas ja ahte skuvllas ii galggašii leat lohpi geavahit suomagiela.

Buot oahpahas skuvllas sámegillii, skuvllas ii oaččo geavahit suomagiela.

Maiddá eará nuorra háliida sámegielat skuvlla ja sámegielat oahpaheaddji-skuvlejumi nu ahte fidne oahpaheaddjiid.

Sámegielat oahpaheaddjiidskuvlejupmi mas oažžu oahpaheaddjiid, sámegielat skuvla.

Gaskaboddosat bohtosat

Nuorat evttohit muhtin doaibmajuid mat leat leamaš oidnosis servodat-ságastallamis mañimuš áiggi. Sii háliidit čielgasit sámegeiat giellašiljuid dego sámegeiat skuvlla, TV-prográmmaid ja eanet kulturdáhpáhusaid, musihka ja girjjálašvuoda. Evttohus ahte sámegeiella galgá leat geatnegahtton ávnnasin skuvllas, sáhtá maid dulkot sávaldahkan ahte son beassá geavahit sámegeiela eanebut jos suomageiat mánát ohppet sámegeiela.

Iežaset mánáid sámegiella

Eanaš nuorat atnet diehtelas áššin, ahte sin mánát galget oahppat sámegiela. Ovcci leat vástidan ahte háliidit ja guovttis leaba vel lasihan ”dieđusge”. Okta lea vuos vástidan ahte ii háliit dannego son ii áiggo báhcit Ohcejoga gildii orrut, maŋŋá son vuige ja dadjá ”várra”. Okta nuorra lea eahpesihkkar ja dadjá ahte dat lea ássanbáikkis ja máná nuppi váhnemis gitta. Jos son livččii áidna guhte mánnái hálašii sámegiela, de ii dáidde viššat.

Lea ássanbáikkis gitta ja máná eatnis. Jos livččen áidna guhte hálašin sámegiela, de in dáidde viššat oahpahit

Manne sámegiella mánáide

Nuorat geat sihkkarit áigot hállat sámegiela iežaset mánáiguin, buktet ovdán sihke dovduide guoskevaš áššiid ja eanet geavatlaš áššiid go čilgejit manne sii háliidit ahte mánát maid máhttet sámegiela.

Dannego lea eatnigiella

Vihtta nuora čájehit gullevašvuoda sámegillii ja ahte sii atnet sámegiela seailuma vearan. Sii geavahit sániid dego ”dat lea mu iežan giella” ja ”dat lea eatnigiella”. Okta nuorra muitala iežas áigumin mánáiguin hállat sámegiela dannego háliida ahte sámegiella árbešuvvá ja joatkašuvvá, iige jávkka. Eará nuorra háliidan ahte sámegiella sirdašuvvá ovddasguvlui ja ahte su mánát oahpahit dan iežaset mánáide.

Okta nuorra háliida ahte su mánát maid ohppet sámegiela dannego ollu lea hállan sámegiela sutnje mánnávuodas ja son atná sámegiela iežas giellan.

Dannego munnje alccesan lea mánnávuoda rájes hállojuvvon sámegiella, ja dat lea mu iežan giella.

Dannego lea iežan eatnigiella.

Vai giella árbešuvvá ja joatkašuvvá, iige jávká.

Háliidan ahte giella sirdašuvvá ovddasguvlui, ja mu mánát oahpahit dan iežaset mánáide.

Dannego lea buorre máhttít dan

Muhtin nuorat gehččet ovddimusat sámegiela seailuma ja sirdáseami mánáide geavatlaš áššin ja buorin mánáide.

Sámegiella lea dehálaš dáppe Lappis.

*Vai mánát šaddet guovttegielagin ja máhttet vázzit sámegiela ámmát-
skuvllas; gielladáiddu lea dábálaččat ávkin.*

Muhtin nuorra doaivu iežas mánáid oahppat sámegiela buorebut go son dan-
nego atná sámegiela ovdamunnin rádjáguovllus ja son ii dáidde áigut fárret
gosage.

*Háliidan ahte ohppet buorebut go mun; dás lea ávki dáppe rádjáguovllus.
Inge áiggo fárret.*

Mo galget mánát oahppat?

Buot nuorat, maiddái sii geat eai dieđe hálletgo ieža sámegiela iežaset mánái-
guin, háliidit ahte mánát ohppet sámegiela. Eanaš nuorat lohketge iežaset
sihkkarin das ahte sii hállet sámegiela iežaset mánáiguin ruovttus. Ovccis leat
vástidan ahte sii hállet ieža, okta lea dadjan ”várra hálan ieš” ja okta ahte ”in
leat sihkkar”.

Beaiveruoktu ja skuvla

Buot nuorat dadjet maid iežaset háliideamen ahte mánát ohppet sámegiela
beaiveruovttus ja skuvllas, muhto guovttis orruba leamen eahpesihkkarat das
ahte leat go dákkár fálaldagat fidnemis ollesolbmo ássanbáikkis. Soai leaba
čilgen ahte mánát galget oahppat sámegiela beaiveruovttus ja skuvllas jos báh-
ciba Ohcejohkii orrut ja jos sámegiela fálaldagat leat fidnemis mánáide.

Eará vuogit

Nuorain lea maid jerrojuvvon leago eará vuogit maid mielde mánát sáhttet
oahppat sámegiela ja dasa lea okta vástidan ahte fuolkkit ja earát geat hállet
sámegiela galget sámástit su mánáiguin.

Bohtosat oanehaččat

Buot 11 nuora háliidit sámegiela mánáin ja masá buohkat leat gergosat váldit
ovddasvástádusa ieža mánáid sámegiela očcodeamis. Sii leat maid jurddašan
geavahit sámegiela beaiveruovttuid ja skuvllaid ávkin. Dát bohtosat čájehit
positiiva doaladumiid sámegiela hárrái ja ferte mearkkašit ahte muhtin nuorat
leat jurddašan lasihit iežaset sámegiela geavaheami mealgadit váhnemin dálá
áiggi ektui.

Bohtosat

Nuorat geat leat fárus guorahallamis áppet buohkat Ohcejoga gielddas. Ovccis leat oahppan sámeziela ovdalžo álge skuvlii. Guovttis skuvlaálgima maŋŋá. Dát nuorat leat máŋgaláganat ja sin giellageavahanvierut eai leat seammá-láganat. Muhtin tendeanssat bohtet dattetge ovdán dán guorahallamis.

Fuolastahtti dieđut

Eanaš nuorat geavahit sámeziela uhccán hállangiellan sihke ruovttus, skuvllas ja astoáiggis. Earenoamáš fuolastahtti lea ahte eanaš nuorat eai geavat sámeziela iežaset ovttahkásaš skihpáriiguin, eaige oappáiguin ja vieljaiguin.

Jearahallamiid vuodul oaidná maid ahte lea stuorra buoridanmunni nuoraid lagasbirrasis, dávjá ruovttuin ja sogas. Dainna oaivvilda ahte mánáid birrasis leat sámezielat olbmot geaiguin sii sáhttet sámástit eanebut.

Servodagas leat maid bealit mat hehttejit mánáid sámeziela geavaheami. Skuvla doaibmá dušše belohakkii sámeziela giellašiljun. Áidna sámezielat šiljut skuvllas leat sámezielat oahpaheaddjit ja luohkkálatnja. Eará šiljuin dego diibmogaskkain ja skuvlamátkkiin sii gulahallet ovddimusat suomagillii iežaset ahkásaččaiguin.

Nuoraide leat ges uhccán sámezielat astoáige- ja mediafálaldagat sámeziellii, ja eanaš nuorain lea suomagiella váldogiellan astoáiggis. Eaige máŋgas geavat daid sámezielat fálaldagaid mat leat, dego sámezielat mediaid ja nuoraid-doaimmaid Norgga bealde.

Sámi Siidda doaimmat

Sámi Siidda nuoraiddoaimmat leat áidna sámezielat astoáigedoaimmat Ohcejoga gielddas. Ovccis leat oassálastán unnimustá ovttá Sámi Siidda nuoraid-doibmii ja guđas leat hállan dušše sámeziela dáid doaimmain. Nuorat geavahit čielgasit sámeziela eanebut Sámi Siidda nuoraiddoaimmain go mainnaga eará astoáigedoaimmain. Dan dáfus lea Sámi Siida olahán ovttá ulbmila – namalassii lasihan nuoraid giellageavaheami. Muhto lea maid bohtán ovdan ahte muhtin nuorat geavahit suomagiella váldogiellan Sámi Siida doaimmainge.

Dattetge lea čielggas ahte Sámi Siida lea ásahan sámegiela giellašilju mii muđuid ii leat Ohcejoga gielddas – namalassii sámegiela astoáigeáfálaldaga sámegiela nuoraide. Dákkár doaimmat eai leat leamaš ovdal, eaige eará astoáigedoaimmalágideaddjit leat geavahišgoahtán sámegiela.

Dáhttot sámegiela giellašilju

Nuorat čájehit beroštumi ja dáhtu geavahit sámegiela eanebut go dahket. Dat boahtá ovdán go ieža evttohit mo sáhtá buoridit sámegiela dili ja lasihit sámegiela geavaheami nuoraid gaskkas. Sii háliidit eanet sámegiela doaimmaid ja dáhpáhusaid nuoraide eandalit ovttas eará riikkaid nuoraiguin nu ahte ferte geavahit sámegiela. Muhtimat maid evttohit sámegiela skuvlla ja giellat suomagiela hállamis skuvllas. Muhtin geas ahte sámegiella livččii geatnegahtton oahppoávnnašin nu ahte suomagiela mánát ohppet sámegiela.

Mánát galget oahppat

Nuorat háliidit buohkat ahte sin mánát maid máhttet sámegiela ja eanaš nuorat leat juo mearridan hállat sámegiela iežaset mánáiguin. Dan dáfus sii čájehit sihke dan ahte atnet árvvu sámegiela ja ahte atnet sámegiela ávkin. Sii čájehit maid ahte ieža leat gergosat váldit ovddasvástádusa giela seailumis. Dan ferte atnit buorin mearkan.

Loahppasánit

Dán guorahallamis ii leat váldán čielgasa das geavahitgo nuorat sámegiela eanebut dál eará oktavuodain go Sámi Siida doaimmain. Sivvan dasa lea ahte ii leat geavahan longitunála dutkanvuogi. Dat mearkkaša ahte ii leat guorahallan nuoraid giellageavaheami ovdal go Sámi Siida lágidišgođii doaimmaid nuoraide. Dat mii boahtá ovdan lea man ollu nuorat geavahedje sámegiela guorahallama áiggis. Dát livččii buorre joatkkadutkanfáddá maid sáhtá dutkat go Sámi Siida lea guhkit áiggi lágidan nuoraiddoaimmaid.

Gáldut

- Aikio, Marjut ja Lindgren, Anna-Riitta 1973: *Kieliraportti*. Helsinki. Komiteamietinnön 1973:46 liite.
- Alaraudanjoki, Arja ja Katariina Kurki-Joensuu 2002: *Utsjoen saamelaisten oppilaiden kielenkäyttö vuosina 1988 ja 2001*. Pro gradu -tutkielma Lapin yliopisto 2002.
- Hyltenstam Kenneth, Straud Christopher ja Svonni Mikael 1999: *Språkbyte, språkbevarande, revitalisering. Samiskans ställning i svenska Sapmi*: I Hyltenstam, Kenneth (red.). Girjjis: Sveriges sju inhemska språk – et minoritetsspråks-perspektiv: Lund: Studentlitteratur: 41–97.
- Inkinen, Sari 2011: Ohcejoga gieldda beaiveruovttuhoavdda ovdanbuktimis gieldda gulahallančoahkkimis 24.01. 2011. Torkel Rasmussen muitomerkemiid mielde.
- Partanen, Minna 1994: *Saamen kielen käyttö Suomen saamelaisalueella*. Oulu. Oulun yliopiston maantieteen laitos.
- Rasmussen 2005: Jávohuvvá ja ealáska: Davvisámegiela giid demografija ja buolvvaidgaskasaš sirdáseapmi Norggas ja Suomas. Sáme giela váldofágadutkamuš. Romssa Universitehta. Romsa.
- Rasmussen, Torkel 2009: Ohcejoga mánáid ja nuoraid gielat. Populáradiedalaš logaldallan Sámi Siidda Skápmadoaluin 3.11.2009.
- Sámi Siida 2009: Sámi Siidda ohcan Suoma kulturuhtarádjosii
- Sámi Siida 2010: Sámi Siidda doaibmaplána 2010
- Suoma statistihkaguovddáš 2010: Suoma statistihkaguovddáš diehtovuoddu interneahtas. Helsset. <http://tilastokeskus.fi/>. Dieduid viežžan 24.01.2011
- UNESCO 2003: *Language Vitality and Endangerment*: UNESCO intangible Cultural Heritage Unit's Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages.

Govvosat

- Govus 1. Ohcejoga álbmoga registrerejuvvon eatnigiella 10-jagi gaskkas
- Govus 2. Beaiveruovttut ja mánáidlohku
- Govus 3. Ohcejoga skuvllaid oahppiidlohku ja oahpahušgiella
- Govus 4. Goas leat hállagoahtán sáme giela
- Govus 5. Giella oappáiguin ja vieljaiguin
- Govus 6. Giella váhnemiiguin
- Govus 7. Giella áhkuiguin ja ádjáiguin
- Govus 8. Giella fulkkiiguin
- Govus 9. Sáme giella skuvllas giellašiljuid mielde
- Govus 10. Giella diimmuidgaskkas skuvllas
- Govus 11. Giella skuvlamátkkiin
- Govus 12. Giella sáme gielat oahpaheaddjiiguin luohkkálanja olggobealde
- Govus 13. Nuoraid giellageavaheapmi Sámi Siidda nuoraiddoaimmain
- Govus 14. Nuorat iežas árvvoštallan astoáiggi giellageavaheamis
- Govus 15. Oktavuohhta Norgga beale sámenuoraiguin
- Govus 16. Sáme gielat TV-prográmmaid geahččan
- Govus 17. Nuoraid čálagiella geavaheapmi